

„ÉDES JÓ ISTENEM — HOL VAGY?”

Felvette a poharat és ivott. Valami különös íz sikamlott végig a torkán, felszivárgott az agyába, aztán leszállt a mellébe. Tisztán érezte az utat, amit megtett ez a fanyarság, mely külön válva a bortól, mint valami fizikailag megfogható test mászkált benne. Dühösen nézett maga elé az üres pohárba, kezével szeretett volna a fejébe nyúlni és torkába vájni, kaparni, hogy eltávolítsa azt az átkozott, borzongató szorongást. Ilyenkor vívta meg mindennap azt a keserves harcot, melyből mindig sárig megverve hempergett ki.

Még csak egy pohárral! Még csak eggyel! A mélybe ugrás elszánásával még csak egyszer felhajtani a poharat, — aztán elszáll az ellenség, az agyban nem mászkál idegesen valami izgatott hangya, nem ugrik fejest a szívébe, valahol egy sötét zugban meglapul, magával viszi ezt a nyugtalanságot, mely mint a nyomorúság cserzőleve ömlik el a testen.

Töltött. Az az undok hangya belekapaszkodott agyában egy sejtbe, belemarta gyalázatos rágóit, hintázott a nyomorult, ütögette a koponyáját belülről, a nagy kínnal becsukott ajtókat kirugdosta és — itt a feleség nézett ki agyonsírt szemmel, ott a gyermek nyávogott, és minden nyíláson a leromlott, megcsúfolt létezés vigyorgott ki. Na most! Inni kell! Le kell önteni azt az átkozott bogarat! Zuhé! Csak rá a bort! Dögöljön meg a kutya!

Behunyta szemét, leeresztette a poharat, lábait elnyújtotta az asztal alatt. Hát persze! Hiszen csak ez kellett! Minek is kell ezen gondolkozni? Az a csúf bogár csendesen, valami érthetetlen, alig hallható cirrenéssel elszunnyad. A nyomorúságnak, ennek az életpácoló, iszonyatos tímárműhelynek savanyú szaga valahol kisorsran a testből. Az asszony nyugodtan alszik, a gyermek mellette piheg — rendben van minden! Rendben van!

Hát persze hogy rendben! Hogy is lenne másképpen? Azt a teremtésit! „Hát milyen ember vagyok én?”

Kétfelé simította fekete bajuszát, a mennyezetre nézett, mely szépiaszínre füstölt meztelen angyalaival, stilizált virágaival borította be a helyiséget, aztán töltött és megint ivott.

Egész kellemes kis hely ez — gondolta, s könnyűnek érezte magát. Az előbb még ránehezedett a távoli asztalok fölött gomolygó füst, most hirtelen úgy tetszett, mintha könnyű szél lebbent volna, s nyomában áthatóan tiszta és világos maradt minden. A cigányokra nézett, kik valami nézeteltérést intéztek el maguk között s temperamentumosan hadonásztak. Az egyik kontrás nem vett részt a vitában, öregesen szopogatta egy háromnapos papírszipkából a szagot. Arra az időre gondolt, mikor még másodprimás volt és elkomolyodva figyelte a távoli asztalnál magában ülő urat. „Ebbe is beleesett a nyű — dünnyögte —, hogy minden éjjel itt van.” Azelőtt csak banketteken, nagy bálokon találkoztak, s azzal a respektussal nézte ezt a markáns szépségű, barna férfit, amivel a cigányok akaratlanul is tisztelik a szolid embereket.

A másik észrevette s intett neki. Az üres szipka fogta meg figyelmét, szólt a pincérnek, s mire a cigány odaért, már a szivar is ott volt. Megveregette a kontrás vállát, poharat adott neki, megkínálta borral s a szivart a szájába dugta.

Fiaatalemberek jöttek. A hideg látható pászmában csapott be az ajtón, kissé megborzongatta, de lárma kezdődött, a cigányok hangolás nélkül ráhúztak egy nótát, a kontrás futott a bandához. Az új társaság hangosan üdvözölte őt s kérdés nélkül asztalához telepedett. Örvendett nekik és a hangulatnak, mit magukkal hoztak.

A kasszából kijött a kisasszony, erős, szép szóke leány, alig púderezve, üdén, mint akit nem viselt még agyon a szomorú mesterség.

„Ülj ide, Jolán!” — kiáltott neki az egyik fiaatalember, s a leány egy pillanatig sem kérette magát; a tulajdonos kinézett a konyhából, „Jó bolt lesz” — motyogta, s egy mocskos szolgálónak odaszólt, hogy friss kávénak tegyen fel vizet. A rendőrbiztos nézett be az

ajtón, mikor meglátta a helyzetet, benyitott és leült. Erre a napra megkeresi a magáét. Nem is akarta észrevenni, hogy a kisasszony asztalnál ül, „az ember nem ügyelhet minden kicsiségre”.

Így mentek neki az éjszakának. Pezsgő került az asztalra, a cigányok közel jöttek, s a primás a lány nótáját húzta.

Még egyszer belehasított valami a fejébe. Maga elé meredt és egy pontot keresett, amibe megkapaszkodjék. Sötét, bántó film pergett örült gyorsasággal az agyában, a képek összekavarodtak, megállottak, megint tovarohantak. Átkozott keserűség fogta el. Úgy érezte, hogy ő már nem is ember, árnyékkép csak, melyet értelmetlen gépezet lökdös ide-oda egy előre kiszabott lepedőn, s oda van ragadva, mint lepke a víztükörhöz, s hiába minden vergődés: „Innen nem szabadulsz magadtól!” De hát nincs erő, ami felemelje a pállott felületről? Mintha tisztulna a kép, a film nem ugrál oly veszettül. Igen-igen! „Ki fogok menni!”

Mint a tiszta bizonyosságba, úgy ereszkedett bele ebbe a gondolatba. Hónapok óta nem kapott már fizetést; mióta kitették a hivatalából, valami nagy várakozásból élt, félig álomban. Az előkelő állás, a hatáskör, mely éveken át összeforrott személyével, egy darabig még tekintélyt adott alakjának, aztán — a világ egészen a másik oldalára fordult, az élelmesekek bebiztosították már magukat, az álmodókra pedig úgy néztek az emberek, mint a régi világból ki-kibukkanó álmokra.

A nyugodt jólét külsőségei új pénzesekhez vándoroltak lakásából, az állandó bizonytalanság valami lázas feszültséget lopott testébe-lelkébe, s önmaga elől futott, menekült mindig az éjszakába, hejehujázó emberek közé, boros eltompulásba. Úgy érezte mindig, hogy mennie kell, mennie megállás nélkül; valahol vár a csoda, melynek vele történnie kell. A felesége tiszta szemmel és kétségbeesetten rázta a vállát: „Ember, ébredj! Hova megyünk? Mi lesz velünk?” Ő pedig menekült, futott előle, futott az egész világ elől és elbújt önmagában.

Most, mint a tengert látó ember, szeretne volna összecsapni a kezét: „Itt van! Megvan! El fogunk menni!” Úgy érezte, hogy máris mennie kéne. Legalább innen.

De nem, nem! Most mégsem lehet! Az asszony fájdalmas mosollyal nézne rá. Oly későn van, felesége halkán és szomorúan mondaná el százezredszer: „Ó, Istenem, milyen másképpen volt eddig!” Hát másképpen lesz ezután is! Másképpen! Erőt érzett magában, elhatározottságot, jókedve lett.

„No hát lássam, milyen legények vagytok?”

A fiatal emberek töltöttek, koccintottak. Egy hajtásra itta ki a pezsgőt, töltött és ivott magában, soron kívül, előreszaladva.

Csak úgy véletlenül kezdett bele a cigány egy régi nótájába. Fiatalos, derűs éjszakáinak emléke csapott feléje a könnyű múltból. Elérzékenyült, dúdolni kezdett, a primás hozzá hajolt, „piano-piano” — intette a bandának. A muzsika gátját szakította a szív melege elé fagyott nyomorúságtorlasznak; nem is látott semmit, csak régi magát, s hajdani énje felé eresztette ki hangját.

A múltjának énekelt, mint váratlanul megpillantott régi szerelmesnek, ki az időn át változatlanul őrizte meg egykori szépségét.

A kiforrott élet dalolt belőle, s a kissé még „nyers” fiúk megilletődve hallgatták. A leány hátradólt székében s hintázott a férfibaritonon. Megfogta ennek a szép, nagy embernek a szomorúsága, oda húzódott mellé, lehajtotta fejét az asztalra és sírt. Megmarkolta szegénynek szívét valami végtelen sóvárgás a soha vissza nem hozható múlt után, mely egy óra, talán egy pillanat alatt fordult számára a változhatatlan, a keserves és halálig tartó jelenné.

A cimbalmos felszimatolt hosszú vékony orrával, „elég ebből” — gondolta, s bolondul rácsapott a húrokra. Valami divatos városi „népdalba” kezdett, s a fiúk egyszerre ordították: „Három kupa máléliszt, máléliszt...”

Kisvárosi tivornyába roskadtak; egy óra múlva, ahány cigány, annyifelé hegedült, mindenki magának énekelt, a leányt — aki egyedül maradt józan — mindenik magának akarta.

A fiatalokban tombolt a zöld életvágy, azt sem tudták, mit csináljanak vele. A „húros” kávéfőző leányról is lemosta már a bor a piszkot és rossz szagot, s a kávé fél-rehúzódott, hogy ne lásson semmit.

Jolán és ő csendesen diskuráltak. A férfi állandóan ivott, részeg volt már, de nem kiabált, nem tombolt, csak a szomorú gondolatok szunnyadtak el benne, s valami köddel vonta be agyát az ital, melyen keresztül úgy látta: minden jól van, ahogy van.

A leány haza akart menni, csak az emeleten lakott, könnyen elszökhetett volna a társaságtól, de ő, egyedül menni nem akart. És ma úgy érezte, nem a mesterség bontja ki benne a vágyakat.

Valami mozdult szívében, amit ezeknél a szerencsétleneknél néhány pénzdarab akarva, nem akarva tova-mos, és nagyon-nagyon vágyott e férfi után.

Megfogta kezét, szemébe nézett s úgy suttozta: „Jere hozzám, jere hozzám!” Kisurrant és várt. A férfi felállt és utánament. A fiatalok csak később vették észre, hogy eltűntek, dühösek voltak, trágárságokat mondtak, és még sokáig hallatszott fel az emeletre tomboló lár-májuk.

A meredek lépcsőn sötétség feküdt, egy ablak ki volt törve, azon besüvitett a szél és havat sodort reájuk. A kis szobában tüzet gyújtott a leány, pár perc múlva meleg lett. Cigaretta-t és likórt tett a férfi elé, átölelte a nyakát, s csak hogy szóljon valamit: „Ugye nem fázol?” — kérdezte. Az mereven nézett maga elé, a sötét film megint peregni kezdett. „Igyál — kérte a leány —, igyál.” Töltött és ő is ivott, gyorsan-gyorsan, több pohárral egymás után. A kis kályha csak úgy tüzelt, finom cigarettafüst kavargott a levegőben, a leány teste forrón izzott. Derekára fonta karját, nem látott semmit, nem tudott semmit; a vad, puszta férfivágy kigyúlt benne. A leány a ruhaszekrényhez ment, a hátranyitott ajtót spanyolfalnak használta s mindent ledobott magáról. Vörös selyempongyolát vett fel, össze sem fűzte magán s a férfi mellé ült. Aztán ráfonódott és marta, elborította utálatos, követelő szerelmével...

Felriadt és borzongott. Feje nehéz volt, és egy tiszta gondolatot nem tudott kisajtolni belőle. A leány elaludt mélyen s kielégíttem rá sem nézett, kilépett az ajtón. A lépcsőn botorkálva ment le, csontig érő szél süvöltött, de nem érezte. Egy ablakráma, melyből az üveg legalább tíz éve kitörött, nagy csattanással vágódott be. Mintha

a fejéhez csaptak volna valamit. Kábultan keringett egy gondolat az agyában: „Ne bántsatok, minden jól lesz, minden jól lesz!” Nem tudta, hogy mi volt rosszul, mi lesz jól, csak szavak ütögették egymást, üresen kongtak benne, tartalmuk elmerült a részegségben. A sötét kapualjából kilépett az utcára s megindult hazafelé. A járda fagyos hóval csúszott el lábada alól, a gázlámpák mint ismeretlen szörnyek pislogtak. Az egyik mellett megcsúszott, belefogódzott és megállott. Mellette egy fekete tömeg kuporgott a földön. Csudálkozott, valamit kiáltott, maga sem tudta, hogy mit. A feketeség megmozdult és csuklott — csuklott, mint a zápor. A hosszú orrú cimbalmos volt, elázva a földre, a hangra felugrott — ismét megmenekült a megfagyástól. A részegségben is praxisa volt. Megismerte az urat. „Jöjjön, nagyságos úr, hazakísérem” — mondta, s közben csuklott megszakítás nélkül. A két részeg megindult, a cigány csuklott és beszélt, a másik hallgatott, és bántotta a hang. Valami motoszkált a fejében: „Így, így volna jó! Ez a cigány benne van, benne született, benne fog meghalni, talán valami nagy baj lenne abból, ha nem így dolgoznék vele az élet!”

És ő? Valami megmarkolta a szívét. Hova megy ő részegen, ezzel a részeg cigánnyal?

A hálószobában égett az éjjeli láng. Megroskadt a lába, mintha templomba lépett volna. Felesége még aludt, a gyermek odafúrta kis fejét nyakához és édesen szuszogott. Megbotlott egy székben. A meleg lehúzta fejét, örült iramban forgott vele az egész világ. Az ágyhoz lépett és elvágódott rajta. Az asszony felriadt. „Istenem! Ó, mi van veled, mi van veled?!” A férfi meg se mocant, a tompa részegség beburkolta, s öntudatlanul hevert. Szegény asszony el sem képzelte, hogy ura annyira részeg lehet. Sírt-sírt, s hogy a férfi még mindig nem mozdult, úgy gondolta: „ó, ez szívtelenség” s hangosan zokogott. Az ember megmozdult. Egy hang ordította a fejében: csendet, csendet, és ő is utánakiáltotta: „Csendet, csendet!” A zokogás tovább harsogott fülébe. „Ej! Nem akarom hallani, nem fogom hallani! Aludni, aludni, nem tudni semmiről.” Megy-megy vele az ágy, sustorog valami, mint a varjak szárnya, mikor havazás előtt

ezrével szállnak a torony körül. Mi ez? „Ne vágd az agyamat, ne vágd” — azt hiszi, hogy ordítja ezt, pedig ajkát fogja a részegség, egy hang sem jön ki rajta. „Megörülök! Megállj! Megállj! Mit akarsz! A szívemet akarod átszúrni, minden hang egy kés. Értsd meg: rendbe jön minden. Esküszöm. Ne sírj! Ne sírj!” És minden szó ott hal el a fogai között. Az asszony a gyermekre néz, kínosan vergődve sír.

A nagy férfitest egyet fordul. A fejében örületes düh kavargó és bömböl, mint megveszett bivaly. „Meg akarsz ölni! Mit akarsz? Nem, nem hagyom magam!” Kezeit kinyújtja, megfogja az asszonyt. Egy szó sem hallszik. Nyakára fonja ujjait, az asszony iszonyút sikolt. Két görcsös tenyér szorítja a gyenge húst. A félhomályban az ágyak végén már vigyorog az öntudatlan bűn s a rettenetes irtózat. Az asszony hörög, kezei az élet vad ösztönével hadonásznak, véresre kaparják a férfi arcát. Az ki sem nyitja szemét. Szorítása mind erősebb, a világ forog-forog örülten vele, valamibe meg kell kapaszkodnia, hogy fel ne dőljön. Az asszony elnyújtja lábait, szemei fehérjükkal felfelé fordulnak, még egyszer látja a gyermeket és férje arcát, aztán indul-indul az ismeretlen világba. Az ember megnyugszik. „No ugye?! Hát megértettél? Ne búsulj! Rendbe jön minden!” Keze megenyhül és gyengéden fekszik az asszony mellére. A gyermek álmodik, mosolyog, semmit sem tud arról, hogy milyen borzalmas díszletet tologat életébe az élet, a rettenetes rendező. Kicsiny keze odaér anyja arcához. Az már a küszöbön van, de simogatására visszanez lelkével egy pillanat milliomodrészéig. Nem fáj semmi, ezalatt mindenkinek meg is bocsát, s még van ideje visszaszólni azon a hangon, amit csak lelkek hallanak: „Édes jó Istenem, hol vagy — hol vagy?!” Aztán átlép a küszöbön.